

UDK 343.988(497.6)“2003“ doi: 10.7251/APE1819059K

Stručni rad

KARAKTERISTIKE MODELA ISTRAGE SA AKCENTOM NA KRIVIČNE ISTRAGE U BOSNI I HERCEGOVINI U PERIODU PRIJE REFORME PRAVOSUĐA IZ 2003. GODINE

CHARACTERISTICS OF THE CRIMINAL INVESTIGATION MODEL WITH EMPHASIS ON A MODEL OF INVESTIGATION IN BOSNIA AND HERZEGOVINA FROM THE PERIOD BEFORE THE REFORM OF THE CRIMINAL JUSTICE SYSTEM IN 2003.

Miro Katić¹³

Uprava za borbu protiv terorizma i ekstremizma, MUP Republike Srpske, Banja Luka

Gorana Marković¹⁴

JU „Visoka medicinska škola“, Prijedor

Sažetak

Sudijski model krivične istrage je važio sve do reforme krivičnog pravosuđa u Bosni i Hercegovini koja se dogodila 2003. godine kada je prihvaćen tužilački model istrage koji je donio značajne novine u krivičnom procesnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine. Autor u radu daje istorijski pregled pojma istrage na našim prostorima, te daje pojmovno određenje i govori o karakteristikama istrage u tužilačkom konceptu, a potom govori o reformi krivičnog pravosuđa u Bosni i Hercegovini, te o karakteristikama istrage u sudijskom modelu koji je prije 2003. godine važio u Bosni i Hercegovini.

Ključne riječi: istraga, tužilac, sudijski koncept, reforma

Abstract

The judicial model of the criminal investigation was valid until the reform of the criminal justice system in Bosnia and Herzegovina in 2003, when a prosecution model of investigation was accepted, which brought significant new things in the criminal procedural legislation of Bosnia and Herzegovina. The author in this paper gives a historical review of the concept of the investigation in our area, gives a conceptual definition and speaks about the characteristics of the investigation in the prosecution concept, and then discusses the reform of the criminal justice system in Bosnia and Herzegovina, as well as about

¹³ Jug Bogdana 108, Banja Luka, +387 65/ 888-488, mirokatic.rs@gmail.com

¹⁴ Nikole Pašića 4a, Prijedor, +387 65/763-713, gocy86@gmail.com

characteristics of the investigation in a judicial model that was valid before 2003 in Bosnia and Herzegovina.

Keywords: investigation, prosecutor, justical investigation model, reform

1 Uvod

Savremene tendencije reformi krivičnih procesnih zakonodavstava, u regionu i uopšte, usmjerene su i stavljaju u fokus zaštitu osnovnih ljudskih prava i sloboda svakog pojedinca bez obzira na njegovu nacionalnu, etničku, vjersku, ili rasnu pripadnost. Takođe, jedna od suštinskih promjena u odnosu na raniji krivični postupak, koja je predmet interesovanja u ovom master radu je izmijenjena uloga subjekata krivičnog postupka i prihvatanje tužilačkog koncepta istrage.

2 Istorijski aspekt pojma istrage na našim prostorima

Jedno od obilježja krivičnog procesnog zakonodavstva u državama na teritoriji bivše SFRJ u prvoj deceniji ovog vijeka je i stalnost procesa reformi kojima je cilj stvaranje normative osnove za efikasiji krivični postupak (Simović, 2012). Ovako formulisan cilj reforme zasnovan je ne samo na činjenici da je efikasnost krivičnog postupka i jedan od važnijih opšteprihvaćenih pravnih standarda međunarodnog karaktera, već i na tome da je jedini efikasan krivični postupak instrument uspješne borbe protiv kriminaliteta i kao takav odgovara ciljevima i generalne i specijalne prevencije (Simović, 2012).

Raspad jugoslovenske federacije, nakon secesije bivših jugoslovenskih republika, stvaranje Republike Srpske i vrlo krupne promjene u političkom i pravnom sistemu, nastale prvo Ustavom Republike Srpske, od 28. februara 1992. godine, zahtijevali su donošenje potpuno novog republičkog zakonodavstva. U tom kontekstu, postavljalo se opšte pitanje kako doći do novih zakona, posebno kad je u pitanju Zakon o krivičnom postupku. Osnovna dilema je bila na koji način pripremiti novi Zakon o krivičnom postupku. Da li prihvatiti postojeći ZKP i ići na njegovo noveliranje ili, pak, pristupiti donošenju sasvim novog zakona? I jedan i drugi put imao je dobrih i loših strana. Od 1953. godine do sada imali smo više novela ZKP-a, a pokazalo se da se brojnim izmjenama narušava koherentnost zakona, što otežava njegovu primjenu, ne samo neukim strankama nego i onima koji su kvalifikovani u pravničkoj struci. Bojazan od ovog bila je još veća kada se u izmjene išlo bez dovoljno proučavanja i sagledavanja mogućih konsekvenci i u odsustvu značajnijih empirijskih istraživanja sudske prakse. S druge strane, donošenje novog zakona pretpostavlja duži vremenski period, dugotrajan i kompleksan rad ekipe stručnjaka (teoretičara i praktičara). Odgovori na ova pitanja dati su u Ustavnom zakonu za provođenje Ustava Republike Srpske. (Prečišćeni tekst Ustavnog zakona) U članu 12. Ustavnog zakona propisano je da će se do donošenja odgovarajućih zakona i drugih propisa Republike Srpske primenjivati zakoni i drugi propisi SFRJ i SR BiH, koji su u saglasnosti sa Ustavom Republike i nisu u suprotnosti sa zakonima i drugim propisima koje je donijela Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, odnosno Narodna skupština Na osnovu Ustavnog zakona, proizilazi da će novi zakon o krivičnom postupku nastati na taj način što će tada postojeći ZKP iz 1976. godine (sa izmjenama i dopunama iz 1985, 1987, 1989, 1990, 1993. i 1994. godine) uskladiti sa Ustavom Republike Srpske), a da do tada važi ZKP iz 1976. godine. U vezi sa ovim zaključcima otvorilo se nekoliko ustavnopravnih i procesnopravnih pitanja.

3 Pojmovno određenje i karakteristike istrage u tužilačkom konceptu

Definiciju istrage daje član 20 tačka j) ZKP BiH, ZKP BD, te član 21. tačka j) ZKP FBIH odnosno član 20 tačka j) ZKP RS, koji su suštinski identični, a koji glase: „istraga obuhvata aktivnosti poduzete od strane tužitelja ili ovlaštene službene osobe u skladu sa ovim zakonom, uključujući prikupljanje i čuvanje izjava i dokaza.“ Međutim, u članu 43. stav 2. tačka a) KZRS¹⁵ te članovima 35. stav 2 tačka a) ZKP BiH¹⁶ i, ZKPBD¹⁷, odnosno članu 45 stav 2. tačka a) ZKP FBIH predviđeno je da tužilac ima pravo i dužnost da „odmah po saznanju da je učinjeno krivično djelo preduzme potrebne mjere u cilju njegovog otkrivanja i sprovođenja istrage, pronalaženja osumnjičenog, rukovođenja i nadzora nad istragom, kao i radi upravljanja aktivnostima ovlaštenih službenih lica vezanih za pronalaženje osumnjičenog i prikupljanje izjava i dokaza“. Dok u članu 224. u stav 2. tački b) istih zakonskih članova, predviđa da „tužilac ima pravo da sprovede istragu u skladu sa ovim zakonom“. Iz ovakve pravne norme mogu proizaći izvjesne nedorečenosti i nejasnoće, pa se onda postavlja pitanje šta to zakonodavac uopšte podrazumijeva pod pojmom istraga? Shodno navedenom pod pojmom istraga zakonodavac podrazumijeva skup svih radnji i mjera koje preduzima tužilac ili ovlaštena službena lica nakon saznanja da postoje osnovi sumnje da je izvršeno krivično djelo, usmjerenih na otkrivanje i rasvjetljavanje krivičnih djela i njihovih učinilaca, a u cilju njihovog krivičnog gonjenja.

Svrha prethodnog postupka - istrage je prikupljanje dokaza o vjerovatnom krivičnom djelu i njegovom učiniocu kako bi se u odnosu na učinioca moglo odlučiti hoće li biti podvrgnut suđenju ili će se postupak protiv njega obustaviti. Sadržina istrage (čl. 221-233. Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske¹⁸) definisana je kao obuhvatanje aktivnosti preduzetih od strane tužioca ili ovlašćenog službenog lica (policijskih službenika) u skladu sa ovim zakonom, uključujući prikupljanje i čuvanje izjava i dokaza¹⁹. Zajedno sa postupkom optuživanja, istraga ulazi u stadijum prethodnog postupka koji je neophodan za stadijum glavnog postupka. Iako sadržina faze stavljanja pod optužbu nije u zakonu posebno definisana, ona se može odrediti na osnovu prirode procesnih radnji koje spadaju u ovu fazu postupka. U njoj sudija za prethodno saslušanje vrši prethodnu ocjenu zahtjeva tužioca, iznietog u optužnici, da se optuženi izvede pred sud (Vasiljević, 1981). Opravdanost prethodnog postupka proističe, prije svega, iz činjenice da se njime sprečava proizvoljno izvođenje optuženog pred sud i omogućava zasnivanje optužbe na procesnom materijalu, te kontrola optužbe (Simović, 2007).

U odnosu na glavni, u prethodnom postupku ne mogu se u potpunosti sprovesti načela javnosti, usmenosti i kontradiktornosti. Potpunim sprovođenjem ovih načela prethodni postupak bi izgubio svoj karakter i umjesto dva stadijuma postupka, prethodnog i glavnog, dobila bi se dva glavna stadijuma, bez prethodnog. (Vasiljević, 1981) Odvojenost prethodnog i glavnog postupka nije smetnja jedinstvenosti krivičnog postupka, tako da se spisi prethodnog postupka mogu koristiti i u glavnom postupku. Ne može se (*a priori*) zauzeti stav da istražni materijal, sakupljen u prethodnom postupku, nema dokazne vrijednosti ili da ima manju dokaznu vrijednost od materijala sakupljenog u glavnom postupku (Vasiljević, 1981).

¹⁵ Službeni glasnik Republike Srpske broj 73/10

¹⁶ Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine nametnut je odlukom Visokog predstavnika i objavljen u Službenom glasniku BiH br. 3/03. Ispravka nametnutog zakona objavljena je u Službenom glasniku BiH br. 32/03. Tekst zakona usvojen od strane Parlamentarne skupštine BiH objavljen je u Službenom glasniku BiH br. 37/03.

¹⁷ Službeni glasnik Brčko distrikta BiH, broj 10/03, 48/04, 6/05, 14/07, 19/07, 21/07, 2/08, 17/09 i 9/13

¹⁸ Službeni glasnik Republike Srpske broj 53/12

¹⁹ član. 20. tačka. j. Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske

Temeljitiya analiza pokazuje da unutar prethodnog postupka postoje posebne svrhe pojedinih radnji ili grupa radnji ili određenih podstadija prethodnog postupka. U procesnom smislu, prethodni postupak stvara uslove za prelaz u glavni stadijum, sređivanjem materijala i njegovim objedinjavanjem u optužbi, pribavljanjem podataka potrebnih za uredan tok glavnog stadijuma (Simović, 2007).

Istraga je faza prethodnog postupka koju sprovodi tužilac protiv određenog lica, zbog postojanja *osnova sumnje* da je izvršilo krivično djelo. Izvorni nosilac ovlašćenja za sprovođenje istrage je tužilac, koji može neposredno provoditi istragu ili pojedina ovlašćenja prenijeti na policijske službenike koji rade po nalogu tužioca, odnosno pod njegovim nadzorom i rukovođenjem. Tužilac odlučuje da li će pojedine istražne radnje provesti on neposredno ili će ih povjeriti policijskim službenicima. Obim istrage određen je ispunjenjem cilja. Istraga treba da traje dok cilj ne bude ostvaren. Istraga se može voditi protiv nepoznatog lica, ali i protiv više lica alternativno za isto krivično djelo, od kojih samo jedno može biti učinilac. Istrage nema u krivičnom postupku prema maloljetnicima, već se sprovodi pripremni postupak (Simović, 2007). Osnovni uslov za pokretanje istrage protiv određenog lica je postojanje *osnova sumnje* da je ono učinilo krivično djelo (član. 224. stav. 1. Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske (Simović, 2007)), koja predstavlja polazni oblik sumnje za policijske službenike kojim obavezno započinje kriminalistička obrada. Radi se o obliku vjerovatnoće koji se zasniva na određenim okolnostima koje ukazuju na moguće postojanje krivičnog djela i nekog lica kao mogućeg izvršioca, odnosno o obliku sumnje koji je obilježen niskim diferencijalnim domašajem. Za razliku od toga, osnovana sumnja se ne može zasnivati na pretpostavkama, već na stvarnim, konkretnim podacima. Podaci na kojima se ima zasnivati zaključak o postojanju osnova sumnje u konkretnom slučaju su oni sadržani kako u prijavi, tako i u obavještenjima prikupljenim od raznih subjekata, kao i u zapisnicima o preduzetim istražnim radnjama, u slučajevima kada su one preduzete prije donošenja *naredbe* o sprovođenju istrage (Bejatović, 2003). Novi Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske suštinski ne definiše pojam istrage niti njegovu svrhu, već u članu 20 tačka j) kaže da "istraga obuhvata aktivnosti preduzete od strane tužioca ili ovlašćenog lica u skladu sa ovim zakonom, uključujući prikupljanje i čuvanje izjava i dokaza". (Simović, 2007) Međutim, u Zakonu o krivičnom postupku Republike Srpske u članu. 43 stav. 2. tačka a) propisano je da tužilac ima pravo i dužnost da odmah po saznanju da je učinjeno krivično djelo preduzme potrebne mjere u cilju njegovog otkrivanja i sprovođenja istrage, pronalaženja osumnjičenog, rukovođenja i nadzora nad istragom, kao i radi upravljanja aktivnostima ovlašćenih službenih lica (policijskih službenika) vezanih za pronalaženje osumnjičenog i prikupljanje izjava i dokaza (Simović, 2007). Istraga ne služi samo prikupljanju materijala za odluku o obustavi postupka ili podizanje optužnice, već i da, u slučaju podizanja optužnice i iznošenja stvari na glavni pretres, olakša glavni pretres prethodno sprovedenom istragom - na taj način što će prikupljati osnovni dokazni materijal, osloboditi glavni pretres suvišnog i nekorisnog materijala i blagovremeno provjeriti tvrđenja stranaka, koja čine glavni pretres suvišnim i obezbijediti prisustvo optuženog u postupku (Vasiljević, 1981). Istragom se želi izbjeći beskoristan glavni pretres i pripremiti nužni materijal za glavni pretres. Na ovaj način određen je i obim istrage, jer se u njoj ne izvode svi dokazi, niti utvrđuju sve činjenice da bi se samo ponovile na glavnom pretresu. U istrazi se ne prikupljaju svi dokazi i podaci koji mogu biti od koristi za donošenje presude, već samo oni koji su potrebni da bi se mogla donijeti odluka da li će se obustaviti postupak ili podići optužnica (Simović, 2007).

4 Reforma krivičnog pravosuđa u Bosni i Hercegovini

Od prijema Bosne i Hercegovine u članstvo Ujedinjenih naroda u proljeće 1992. godine pa do prijema u članstvo Vijeća Evrope deset godina kasnije, kao i poslije toga s obzirom na procese oko uključanja Bosne i Hercegovine u druge evropske integracije, njen pravni poredak je suočen s potrebom mjenjanja ili dogradnje instituta koji su postojali od ranije, kao i aktivnog prihvatanja instituta koji nisu do danas egzistirali na ovim prostorima, ali jesu u drugim državnim i pravnim zajednicama (Sijerčić-Čolić, 2012). Bosna i Hercegovina spada u red svega nekoliko evropskih država koje su u zadnje vrijeme donijele svoje nove, sistemske procesne zakone kojima je na bitno drugačiji način uređen krivični postupak. Poslije potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma u novembru 1995. godine, u Bosni i Hercegovini se intenzivnije preduzimaju reformski koraci u sistemu krivičnog pravosuđa i krivičnom (materijalnom, procesnom i izvršnom) zakonodavstvu.

Sveobuhvatnije, intenzivnije i radikalnije reforme krivičnog zakonodavstva, i naročito krivičnog procesnog prava, razvijaju se nakon donošenja Zakona o Sudu Bosne i Hercegovine²⁰ i Tužilaštvu Bosne i Hercegovine²¹. Ne ulazeći detaljnije u program reformi u oblasti krivičnog pravosuđa i krivičnog zakonodavstva, možemo konstatovati da su dotadašnje duboke promjene u društvenom, ekonomskom i političkom životu Bosne i Hercegovine (ali i šire) potaknule donošenje novog krivičnog procesnog zakonodavstva (kao i materijalnog i izvršnog) kako na nivou Bosne i Hercegovine tako i u entitetima i Brčko distriktu Bosne i Hercegovine (Sijerčić-Čolić, 2012).

Reforme krivičnog pravosuđa, krivičnog zakonodavstva, i naročito, krivičnog procesnog prava u Bosni i Hercegovini odlikuju se mnogim specifičnostima. Uzroke reformi treba tražiti u složenim i naglim promjenama u društvenom, političkom, ekonomskom, socijalnom i pravnom sistemu BiH, kao složene multietničke države koja se sastoji od dva entiteta Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine i distrikta Brčko Distrikt (Sijerčić i Čolić, 2003). Primarni ciljevi reforme su bili: efikasnost krivičnog postupka u smislu propisivanja pravnog instrumentarija za borbu protiv kriminaliteta i suzbijanje njegovih negativnih i destruktivnih posljedica, zaštita temeljnih i međunarodnim pravom afirmisanih prava i sloboda učesnika u krivičnom postupku, naročito pretpostavljenog izvršioca krivičnog djela, otklanjanje dugotrajnosti krivičnog postupka i uticanje na ubrzanje krivičnog postupka u smislu otklanjanja onih prepreka koje usporavaju tok konkretnog krivičnog postupka, rasterećenje krivičnog pravosuđa pojednostavljenjem procesnih oblika i instituta kroz koje se razvija krivični postupak za lakša krivična djela odnosno krivična djela koja u ukupnom fundusu materijalnog krivičnog prava čine 80% propisanih inkriminacija (Sijerčić-Čolić, 2012). Opsežna sistemska reforma krivičnog procesnog zakonodavstva u Bosni i Hercegovini okončana je donošenjem Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine²² koji je stupio na snagu 1. marta 2003. godine

²⁰ Sud Bosne i Hercegovine osnovan je Odlukom visokog predstavnika za Bosnu i Hercegovinu u decembru 2000. Godine. Zakon o sudu BiH je objavljen u „Službenom glasniku BiH“ br. 29/2000, 24/2002, 3/2003, 42/2003, 37/2003, 9/2004, 4/2004, 35/2004, 61/2004, 32/2007, 97/2009. Službena prečišćena verzija Zakona o sudu BiH objavljena je u „Službenom glasniku BiH“ br. 49/2009.

²¹ Parlament Bosne i Hercegovine je u oktobru 2003. godine usvojio Zakon o tužilaštvu Bosne i Hercegovine, koji je donesen Odlukom visokog predstavnika u avgustu 2002. godine. Zakon o tužilaštvu Bosne i Hercegovine objavljen je u „Službenom glasniku BiH“ br. 24/2002, 3/2003, 37/2003, 42/2003, 9/2004, 35/2004, 61/2004, 97/2009. Službena prečišćena verzija Zakona o tužilaštvu BiH objavljena je u „Službenom glasniku BiH“ br. 49/2009.

²² Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, Službeni glasniku BiH“ br. 3/2003, 36/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 76/2006, 29/2007, 32/2007, 53/2007, 76/2007, 15/2008 i 58/2008.

(U Republici Srpskoj Zakon²³ je stupio na snagu 1. jula 2003. godine, u Federaciji BiH²⁴ 1. avgusta 2003. godine, a u Brčko Distriktu²⁵ 1. jula 2003. godine). Tim je zakonom stvorena pravna osnova i normativni okvir za novi krivični postupak u BiH, bitno drugačiji od modela uređenog Zakonom o krivičnom postupku SFRJ iz 1977. godine koji je do tada bio u primjeni. Nakon nekoliko parcijalnih izmjena, zakonodavac je značajnije izmjenio i dopunio taj zakon donošenjem izmjena i dopuna Zakona o krivičnom postupku 2008. godine.

Savremeno krivično procesno zakonodavstvo razlikuje se i po modelu krivičnog postupka, te posebno po strukturi procesnih pravila kojima se uređuje krivični postupak. Prema modelu krivičnog postupka razlikuju se: akuzatorski, inkvizitorski i mješoviti evropsko-kontinentalni model krivičnog postupka. Nakon iščezavanja inkvizitorskog i akuzatorskog postupka preuzimanjem modifikovanih ranijih procesnih formi, došlo je do pojave novog modela krivičnog postupka koji se najčešće označava kao „akuzatorsko-inkvizitorski“ ili „mješoviti“ model krivičnog postupka. Svi aktuelni evropski sistemi krivičnog postupka sadrže i pojedine elemente iz drugih modela što je uzrokovano zajedničkim svojstvima evropskih sistema krivičnog postupka, ali i neophodnošću za sve većom saradnjom u području suzbijanje najtežih oblika kriminaliteta (Simović, 2009).

U tom kontekstu, reforma krivičnog procesnog zakonodavstva u Bosni i Hercegovini, odnosno u Republici Srpskoj, otvorila je potpuno novi pristup krivičnom postupku, u kome se akcenat stavlja ne samo na pojačavanje zaštite osnovnih ljudskih prava i sloboda, nego i na efikasnost samog postupka. Zakonodavac u Bosni i Hercegovini je efikasnost krivičnog postupka prvenstveno uredio propisujući situacije u kojima se postupak može završiti u određenoj fazi, kao i uvođenjem novih oblika skraćenog postupka (Simović, 2009).

5 Karakteristike istrage prije donošenja aktuelnog ZKP-a 2003. godine

Razvoj krivičnog prava na teritoriji današnje Bosne i Hercegovine usko je vezan za razvoj državne organizacije, čiji počeci sežu u vrijeme dolaska Slavena u ove krajeve. Kada su Slaveni došli u ove tada opustošene i rijetko naseljene krajeve svoj život su u prvim vijekovima organizovali u župama i oblastima kao odvojenim geografskim područjima u kojima su izgrađivali i svoju materijalnu kulturu. U okviru tih župa i plemena, kasnije povezanih u jednu cjelinu, počelo je formiranje klasnog društva i stvaranje prvih elemenata državne organizacije i vlasti koju je predviđao ban. Taj proces izgradnje državne organizacije trajao je negdje sve do XI vijeka.

BiH je imala Zakon o krivičnom postupku, od 1891. godine, sačinjen prema austrijskom Zakoniku o krivičnom postupku iz 1873. godine. Jedinstveni *Zakonik o krivičnom sudskom postupku za Kraljevinu Jugoslaviju* donijet je 16. februara 1929. godine, a stupio je na snagu 1. januara 1930. godine, osim za područje Apelacionog suda u Beogradu, gdje je stupio na snagu 1. januara 1931. godine, i za područja Apelacionog suda u Skoplju i Velikog suda u Podgorici, gdje je stupio na snagu 1. januara 1932. godine. Zakonik je pripadao tipu krivičnog postupka zasnovanog na austrijskom Zakoniku o krivičnom postupku od 1873. godine i odgovarao je njemačko-austrijskom tipu krivičnog postupka akuzatorskog procesnog sistema. Bio je u skladu sa savremenim standardima liberalne evropske države, sa nizom rješenja koja se ni danas ne mogu smatrati zastarjelim.

²³ Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske, Službeni glasnik RS“ br. 50/2003, 111/2004, 115/2004, 29/2007, 68/2007, 119/2008, 55/2009, 80/2009, 88/2009, 92/2009, 100/2009; prečišćen tekst 53/2012.

²⁴ Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, Službene novine Federacije BiH“ br. 35/2003, 56/2003, 78/2004, 28/2005, 55/2006, 53/2007, 9/2009, 12/2010.

²⁵ Zakon o krivičnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Brčko Distrikt BiH“ br. 10/2003, 48/2004, 6/2005, 12/2007, 14/2007, 21/2007, 2/2008, 17/2009; prečišćen tekst 44/2010,

Postupak je zasnovan na optužnom principu i uvijek se pokreće na zahtjev ovlaštenog tužioca (javnog, privatnog ili supsidijarnog).

Za vrijeme Drugog svjetskog rata, na područjima koja su kontrolisale partizanske jedinice, suđenje krivičnih stvari vršili su narodnooslobodilački odbori i vojne vlasti. Doneseno je više propisa koji su segmentarno regulisali dio materije krivičnog postupka.

U tom periodu je od posebnog značaja donošenje Naredbe o osnivanju vojnih sudova iz 1942. godine (koja je regulisala tok krivičnog postupka pred prvostepenim vojnim sudom, a krivični postupak se dijelio na dva stadijuma: isljeđenje i suđenje) i Uredbe o vojnim sudovima iz 1944. godine (sa podjelom prvostepenog krivičnog postupka na stadijume prethodnog i glavnog krivičnog postupka).

Na osnovu Zakona o nevažnosti pravnih propisa donijetih prije 6. aprila 1941. godine i za vrijeme neprijateljske okupacije (Odluka Predsjedništva AVNOJ-a, od 3. februara 1945. godine), primjenjivana su i pravna pravila Zakonika o sudskom krivičnom postupku za Kraljevinu Jugoslaviju, iz 1929. godine, pod uslovom da nisu u suprotnosti sa Ustavom FNRJ, ustavima narodnih republika, zakonima i opštim važećim propisima donešenim od nadležnih organa nove države, kao i sa načelima ustavnog poretka FNRJ i njenih republika.

Prvi poslijeratni *Zakon o krivičnom postupku, donijet 12. oktobra 1948. godine*,²⁶ uz tzv. privremene mjere utvrđene Uvodnim zakonom za Krivični zakonik (od 27. februara 1951. godine),²⁷ bio je na snazi do 1. januara 1954. godine. Predstavljao je postupak u kome je tužilaštvo bilo sa ogromnim ovlaštenjima. Zakon je pripremljen u velikoj mjeri po ugledu na sovjetsko procesno zakonodavstvo, sa osnovnim ciljem uspostavljanja i zaštite novog društvenog poretka. Umjesto principa sudske nezavisnosti, tzv. princip partijnosti predstavlja osnovno načelo sudske organizacije i postupka (Simović, 2007).

Zakonik o krivičnom postupku, od 10. septembra 1953. godine,²⁸ zamijenio je Zakon o krivičnom postupku od 12. oktobra 1948. godine. Novim zakonikom je, pored ostalog, određivanje pritvora i istražnog zatvora i vođenje isljeđenja, koje je ranije obuhvatalo i izviđaj i istragu, izuzeto iz nadležnosti javnog tužilaštva i prenijeto u nadležnost suda (istra-ga i istražni zatvor) i policije (izviđaj i pritvor). Trajanje istražnog zatvora do optuženja ograničeno je na devet mjeseci, sa pravom žalbe protiv rješenja o određivanju pritvora i istražnog zatvora. Dozvoljen je prigovor na optužnicu. U određenim slučajevima dozvoljena je i žalba protiv drugostepene presude. Priznato je pravo na naknadu imovinske štete neopravdano osuđenim licima i licima nezakonito lišenim slobode. Ovaj zakonik je noveliran 1959, 1962, 1965, 1967, 1970. i 1973. godine (Simović, 2003).

Poslije Ustava SFRJ iz 1974. godine donijet je novi *Zakon o krivičnom postupku, 24. decembra 1976. godine*.²⁹ Ustvari, radi se o izmijenjenom i dopunjenom Zakoniku iz 1953. godine. I naziv "Zakonik" zamijenjen je nazivom "Zakon", sa obrazloženjem da jugoslovenski pravni sistem ne poznaje normativni akt sa takvim nazivom i zbog toga što cjelokupna procesna materija (npr. stvarna nadležnost) nije obuhvaćena tekstem (Vasiljević, 1981).

Odredbama ovog zakona krivični postupak je usklađen sa Ustavom SFRJ i ustavima republika i autonomnih pokrajina. U prvom redu, izmijenjene su odredbe koje se tiču organizacije sudova, budući da to spada u nadležnost republika i pokrajina. Novi Zakon o krivičnom postupku ne određuje više ni stvarnu nadležnost sudova, jer to pripada republičkom i pokrajinskom zakonodavstvu. Nakon novele od 1985. godine bilo je još nekoliko promjena vezanih isključivo za usklađivanje procesnih novčanih kazni sa realnom ili nominalnom vrijednošću dinara.

²⁶ Službeni list FNRJ broj 97/48.

²⁷ Službeni list FNRJ broj 11/51

²⁸ Službeni list FNRJ broj 40/53.

²⁹ Službeni list SFRJ broj 4/77.

U Ustav BiH, od 14. decembra 1995. godine, uneseno je niz novih važnih pravila vezanih za krivični postupak, a određena pitanja ljudskih prava i sloboda rješena su na drugačiji način u odnosu na rješenja koja su bila sadržana u Ustavu SFRJ iz 1974. godine. Naime, Ustav BiH, Ustav FBiH i Ustav RS uvode nekoliko novih ljudskih prava i sloboda, a neka od dotadašnjih značajno proširuju. Uz to, kod nekih od ljudskih prava i sloboda potpuno se isključuje mogućnost njihovog ograničavanja. Riječ je o odredbama koje su sadržane u členu II/3 Ustava BiH, odjeljku II Ustava FBiH i odjeljku II Ustava RS, a odnose se na ljudska prava i slobode, odnosno na katalog ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Ta pitanja vezana su, prije svega, za: pravo na upotrebu svog jezika, pritvor, pravo na odbranu osumnjičenog, odnosno optuženog, prava lica lišenog slobode, pretres stana, nepovredivost tajne pisama i drugih sredstava opštenja, javnost glavnog pretresa, prava na upotrebu pravnog lijeka, ponavljanje krivičnog postupka i naknadu štete neopravdano osuđenim licima i licima neosnovano lišenim slobode. Od tada do donošenja najnovijeg krivičnog procesnog zakonodavstva postojala je, posebno u RS, upadljiva nesaglasnost između Ustava BiH i entitetskih zakona o krivičnom postupku - u pogledu prava i osnova za određivanje pritvora, nekih od prava koja se odnose na učešće branioca, razloga za pretresanje stana itd. (Simović, 2003)

ZKP FBiH, koji je stupio na snagu 28. novembra 1998. godine, predstavlja, u stvari, novelu Zakona o krivičnom postupku SFRJ iz 1976. godine, koji je nakon osamostaljenja BiH preuzet kao zakon Republike BiH, i to gotovo u cijelosti, sa izuzecima koji su iskazani u Uredbi sa zakonskom snagom o preuzimanju Zakona o krivičnom postupku.³⁰

Ovako preuzeti Zakon o krivičnom postupku noveliran je 1992. i 1995. godine, bez diranja u suštinu i koncept krivične procedure. Novi ZKP FBiH³¹, kao i u slučaju RS i BDBiH, predstavlja usaglašavanje krivične procedure sa ZKP BiH.

Nakon donošenja Ustava RS, 28. februara 1992. godine, izvršene su i brojne promjene u oblasti zakonske regulative koje se odnose na krivični postupak. Izmijenjen je i sam Zakon o krivičnom postupku bivše SFRJ (1993, 1994, 1997. i 2001. godine), koji se u RS primjenjivao do 1. jula 2003. godine, kada je stupio na snagu novi ZKP RS.³²

Dilema kom modelu krivičnog postupka, a samim tim i kom modelu istrage dati prednost, sudskoj ili tužilačkoj, jedno je od čestih pitanja. Propisi, odnosno u ovom slučaju ZKP određuje krivični postupak i u njemu model istrage, ali i ulogu policije. Nakon 15 godina primjene „novog ZKP-a“ nije otklonjena dilema i nisu prestale rasprave na temu sudska ili tužilačka istraga, odnosno sudska protiv tužilačke istrage.

Sudska istraga karakteristična je za inkvizitorski postupak, u kojem je istražni sudija *dominus litis*, jer po službenoj dužnosti prikuplja sve dokaze koji su potrebni za rasvjetljavanje krivičnog djela i otkrivanje učinioca. Teoretičari prigovaraju da se osnovni nedostatak ovog modela istrage ogleda u okolnosti da je u ličnosti istražnog sudije kumulirano više različitih funkcija, te ukoliko istražni sudija u toku istrage prikupi određen nivo dokaza za koji on smatra da je dovoljan, to istovremeno podrazumijeva donošenje osuđujuće presude od strane drugog funkcionalno nadležnog organa tog istog suda (sudećeg sudije ili vijeća). Opravdanost ovih prigovora naročito dobija na snazi ako se kumulacija više različitih funkcija suda posmatra u svjetlu primjene člana 6 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, pošto Konvencija obavezuje na primjenu standarda da u krivičnom postupku odluku donosi nepristrasan sud.³³

³⁰ Službeni list Republike BiH broj 2/92.

³¹ Službene novine Federacije BiH broj 35/03.

³² Službeni glasnik RS broj 50/03.

³³ Član 6 Konvencije nosi naslov „Pravo na pravično suđenje“, te u tekstu doslovno stoji da „Prilikom utvrđivanja građanskih prava i obaveza ili osnovanosti bilo kakve krivične optužbe protiv njega, svako ima

Naime, okolnost da prema modelu sudske istrage samo sud pribavlja dokaze u toku istrage a nakon toga se pred sudom izvode isti prikupljeni dokazi i sud na osnovu tih dokaza donosi odluku, sama po sebi daje dovoljno povoda za sumnju da sud u svim situacijama možda i ne postupa nepristrasno. Ovaj prigovor sve češće se ističe kako u evropskim, tako i u drugim zakonodavstvima koja imaju istražnog sudiju, što u posljednjoj deceniji daje povoda za rasprave o ukidanju instituta istražnog sudije i dodjeljivanje navedene funkcije tužiocu. Tako je francuska vlada početkom 2009. godine najavila temeljite reforme, koje između ostalog obuhvataju ukidanje institucije istražnog sudije i prenos njegovih istražnih ovlaštenja na državno tužilaštvo. Mnoge druge evropske zemlje glavna istražna ovlaštenja već su prenijele na tužioce. Ključne osobine svih krivičnih postupaka inkvizitorskog tipa jesu tajnost, pismenost i nekontradiktornost, a ove osobine predstavljaju model po kojem se organizuje i sudska istraga. U posljednje dvije decenije, pojedini elementi ovog modela istrage postepeno nestaju iz gotovo svih savremenih krivičnih postupaka, ustupajući svoje mjesto pojedinim elementima tužilačkog modela istrage. Zbog toga, moglo bi se reći da danas u savremenim zakonodavstvima koja su zadržala institut istražnog sudije, ovlaštenja istražnog sudije sadržinski su bitno drugačija i po svom obimu daleko manja od ovlaštenja koja je ranije imao istražni sudija iz klasičnog modela sudijske istrage, dok se model sudske istrage polako transformiše u istragu mješovitog tipa. U nastavku teksta, u kratkim crtama ćemo izložiti elemente istrage iz nekoliko zakonodavstava koja sadrže jasno izražene elemente modela sudske istrage. Model sudske istrage nekada je bio karakterističan za zakonodavstva zemalja bivšeg socijalističkog bloka koje su, bez izuzetka, pripadale kontinentalnom sistema prava i krivični postupak organizovale prema inkvizitorskom ili pretežno inkvizitorskom modelu. Elementi inkvizitorskog modela i danas postoje u mnogim krivičnim postupcima, naročito u fazi istrage. Danas postoje mnoga zakonodavstva u kojima tužilac formalno rukovodi istragom, ali ipak neke odluke ne može donijeti bez naredbe suda. Jedna grupa teoretičara stoga smatra da se u takvim slučajevima radi o modelu sudske istrage, dok drugi smatraju da se radi o modelu istrage mješovitog tipa.

Prije stupanja na snagu Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske iz 2003. godine, prekrivični postupak bio je izdvojen u posebno poglavlje, čime je prekrivični postupak postao zakonski pojam, a u njemu su obrađena pitanja vezana za prijavljivanje krivičnih djela i njihovih učinilaca, kao i ovlašćenja organa prekrivičnog postupka. Prekrivični postupak prethodio je formalnom krivičnom postupku koji ima dva stadijuma: prethodni krivični postupak i glavni krivični postupak. Pored policije, u prekrivičnom postupku značajni subjekti u suzbijanju kriminaliteta su bili javni tužilac i istražni sudija. Javni tužilac bio je glavni subjekt prekrivičnog postupka, ovlašćen da rukovodi prekrivičnim postupkom. Organi koji učestvuju u prekrivičnom postupku bili su dužni da o svakoj preduzetoj radnji obavijeste nadležnog javnog tužioca, a policija i drugi državni organi nadležni za otkrivanje krivičnih djela takođe su bili dužni da postupe po zahtjevu javnog tužioca (Milidragović, 2008). Istražni sudija funkcionalno je bio nadležan da sprovodi istragu, koja je jedan dio sudske krivičnog postupka, ali on je imao određene dužnosti i u nesudskom krivičnom postupku. Njegova osnovna dužnost u tom postupku bila je svedena na odluku o mjerama javnog tužioca i drugih organa, koje su usmjerene na ograničavanje ustavnih prava i sloboda osumnjičenog. Kratko rečeno, u prekrivičnom postupku istražni sudija je imao ulogu zaštitnika ljudskih prava. Pored toga, istražni sudija je bio ovlašćen da prije pokretanja formalnog krivičnog postupka preduzima procesne radnje koje ne trpe odlaganje (Grubač, 2002).

Kada bi istražni sudija primio zahtjev za sprovođenje istrage, razmotrao je spise i ako se složi sa zahtjevom, donosi rješenje o sprovođenju istrage. Dakle, može se reći da je istraga, u posmatranom periodu, bila organizovana po modelu sudske istrage te se može reći da je istražni sudija bio *dominis litis* istrage. Prenijecemo najprije argumente pristalica sudske istrage:

- nezavisni sud je najbolji garant građanskih sloboda i prava, koja se u istrazi više i češće ograničavaju nego u kasnijim fazama krivičnog postupka;
- odlučivanje o slobodama i pravima građana po Ustavu mora biti re- zervisano za sud; zato se i u slučaju tužilačke istrage sudski organi u jednom dijelu moraju zadržati, usljed čega bi došlo do cijepanja istrage na dva dijela; da do toga ne bi došlo, istraga u cijelosti treba da ostane sudska:
- istražni sudija je objektivniji istražitelj od javnog tužioca;
- javni tužilac je nepogodan za prikupljanje podataka o ličnosti, što se smatra jednim od ciljeva istrage;
- greške u istrazi često mogu biti uzrok pogrešnih presuda; kad je istraga sudska, uticaji na suđeci sud su po pravilu slučajni, a kad je u rukama upravnog organa, ti uticaji mogu biti i namjerni;
- nepovjerenje u sudsku istragu je posljedica brojnih slabosti u vršenju istrage (npr. kabinetski rad istražnog sudije); međutim, te slabosti nisu imanentne sudskom modelu istrage, već su posljedica loše organizacije, koja se može popraviti;
- prelazak na tužilački model istrage zahtijevao bi prethodno sprovođenje temeljne i skupe reforme policije i javnog tužilaštva, javno tužilaštvo bi moralo postati potpuno samostalan i nezavisan organ;
- kadrovski, tehnički i prostorni kapaciteti javnog tužilaštva bi se morali ojačati;
- nepostojanje nijednog međunarodnog pravnog dokumenta koji bi obavezivao na uvođenje tužilačke istrage;
- argument da je tužilački model istrage postao svjetski trend, nije sam za sebe dovoljan;
- priče o sporosti sudske istrage svode se na neprovjeren utisak, koji nije dokazan statističkim podacima;
- nepostojanje empirijskih podataka o tome da je tužilačka istraga, koja je ranije uvedena u drugim zemljama, brža od sudske (Brkić, 2015).

Dakle, za pokretanje istrage bio je ovlašten istražni sudija opštinskog ili okružnog suda (zavisno od težine izvršenog krivičnog dela). Istragu je pokretao na osnovu zahtjeva ovlaštenog tužioca. Istraga se najčešće sprovodila po zahtjevu za sprovođenje istrage javnog tužioca. Ukoliko se istražni sudija saglasi sa zahtjevom za sprovođenje istrage javnog tužioca, jer je proučavanjem krivične prijave i ostalih priloga zaključio da postoji osnovana sumnja da je prijavljeni izvršio određeno krivično djelo, donosi *rješenje o sprovođenju istrage*. Momentom donošenja rješenja o sprovođenju istrage počinje krivični postupak, i to njegov prvi stadijum - prethodni krivični postupak, odnosno istraga. Međutim, ukoliko se istražni sudija ne saglasi sa zahtjevom za sprovođenje istrage javnog tužioca, predmet dostavlja na odluku vanraspravnom vijeću suda. Ovo vijeće je moglo donijeti rješenje o sprovođenju istrage, umjesto istražnog sudije, ako se steknu zakonski uslovi. U protivnom, donosi rješenje kojim odbija zahtjev za sprovođenje istrage. Nakon donošenja rešenja o sprovođenju istrage, istražni sudija sprovodi istragu po službenoj dužnosti, preduzimanjem predloženih istražnih radnji. Tako istražni sudija ispituje okrivljenog, saslušava svjedoke, određuje potrebna vještačenja, vrši uviđaj, izdaje naredbu o pretresanju stana i lica i privremenom oduzimanju predmeta i preduzima druge neophodne radnje radi prikupljanja određenih podataka i dokaza. U toku istrage, istražni sudija, po pravilu, povjerava organu unutrašnjih poslova izvršavanje naredbe o pretresanju stana i lica i naredbe o privremenom oduzimanju predmeta (Vujović, 1991).

O vremenu i mjestu preduzimanja istražnih radnji, istražni sudija je dužan obavijestiti stranke u krivičnom postupku: ovlašćenog tužioca i okrivljenog, kao i branioca okrivljenog. Stranke imaju pravo da prisustvuju preduzimanju procesnih radnji, kao i pravo da predlažu izvođenja određenih dokaza. Tako preduzimanju istražne radnje pretresanje stana i lica, bez obzira ko je vrši, mogu prisustvovati tužilac i branilac (Vujović, 1991).

Javno tužilaštvo je bilo definisano kao samostalni državni organ koji goni učinoce krivičnih djela i drugih zakonom određenih kažnjivih djela, preduzima zakonom određene mjere za zaštitu interesa društvene zajednice i ulaže pravna sredstva radi zaštite ustavnosti i zakonitosti.

Istraga se vodila samo u pogledu onog krivičnog djela i protiv onog okrivljenog, na koje se odnosi rješenje o sprovođenju istrage. U pitanju je krivična stvar sadržana u zahtjevu za sprovođenje istrage. Tako ovlašćeni tužilac, podnošenjem zahtjeva za sprovođenje istrage, kao akta optužbe u širem smislu, usmjerava postupanje istražnog sudije u određenom pravcu. Međutim, ukoliko istražni sudija, u toku istrage, dođe do saznanja da je okrivljeni protiv koga se vodi istraga izvršio i neko drugo krivično djelo ili se otkriju njegovi saizvršioc, dužan je da o tome odmah obavijesti javnog tužioca (Vujović, 1991).

Samostalnost javnih tužilaštava, o kojoj su govorili ustavi, sastojala se u tome što javna tužilaštva vrše svoju funkciju na osnovu ustava i zakona, a u skladu sa politikom utvrđenom opštim aktom skupština društveno političkih zajednica. Iz činjenice da je javno tužilaštvo samostalni organ, izlazi da se drugi organi ili lica koja obavljaju druge državne ili samoupravne funkcije nisu mogla uplitati u rad javnog tužilaštva, niti vršiti uticaj prilikom donošenja odluke. Javni tužilac je mogao da saraduje sa drugim organima i vršiocima javnih funkcija, da se konsultuje, ali odluku donosi samostalno, i jedino on odgovara za nju.

Gonjenje krivičnih djela nije bilo samo osnovno pravo nego i osnovna dužnost javnog tužioca. U vršenju te funkcije on je bio vezan načelom legaliteta i dužan je bio da preduzme krivično gonjenje ako postoje dokazi da je učinjeno krivično djelo za koje se goni po službenoj dužnosti. Javni tužilac je bio ovlašćeni tužilac za sva krivična djela za koja se goni po službenoj dužnosti. Po službenoj dužnosti gonilo se za sva krivična djela, sem onih za koja je u propisima kojim su predviđena bilo određeno da se goni po privatnoj tužbi. Krivična djela čije je gonjenje bilo uslovljeno odobrenjem ovlašćenog organa, takođe su bila krivična djela za koja se goni po službenoj dužnosti (Vasiljević, 1977).

Odredba da javno tužilaštvo „preduzima potrebne mjere u vezi sa otkrivanjem krivičnih djela i pronalaženjem učinilaca“ tiče se podsticanja inicijative, obavještavanja o postignutim rezultatima, koordiniranja aktivnosti organa koji rade na ovim poslovima prije otpočetog krivičnog postupka (organi unutrašnjih poslova, inspeksijske službe, služba društvenog knjigovodstva, društvena samozaštita i dr.). Javno tužilaštvo je trebalo da povezuje aktivnosti raznih subjekata na otkrivanju krivičnih djela i pronalaženju učinilaca i da ih koordinira. To je operativna aktivnost javnog tužilaštva (pored procesne aktivnosti u samom krivičnom postupku), koja se sastojala u raznim oblicima saradnje, kontaktima, dogovorima i drugom.

Riječi „i radi usmjeravanja prethodnog krivičnog postupka“ značile su obavezu za javnog tužioca da aktivno prati istragu, i da stavljanjem prijedloga utiče na smjer u kome treba da teče, umjesto (kao što često biva) da stavi zahtjev za sprovođenje istrage, i čeka da mu budu dostavljeni spisi završene istrage, ne pokazujući, suprotno onome što čini odbrana, nikakvu aktivnost u međuvremenu.

Javni tužilac je bio stranka što je povlačilo sljedeće posljedice:

– javni tužilac nije imao nikakvih ovlašćenja prema okrivljenom kao suprotnoj stranci u postupku, niti prema ostalim učesnicima u postupku. Mjere koje treba preduzeti prema

okrivljenom, ili prema svjedocima ili vještacima, javni tužilac mogao je samo predložiti sudu. Tužilac sam nije mogao preduzeti istražne radnje, a činjenično stanje, potrebno radi vršenja njegovih prava i dužnosti, utvrđivalo se preko suda i drugih ovlašćenih državnih organa;

- okrivljeni i druga lica nisu imali pravo žalbe protiv akata javnog tužioca. Za akta koja bi mogla neopravdano oštetiti prava ovih lica date su odgovarajuće mjere. Okrivljeni je imao pravo prigovora protiv optužnice, radi zaštite od proizvoljnog izvođenja na glavni pretres. Oštećeni je bio zaštićen od proizvoljnog odustanka od gonjenja, ustanovom oštećenog kao tužioca. Ako bi rad javnog tužioca bio nezakonit ili nepravilan i tako nanosio štetu okrivljenom ili drugim licima u postupku (odugovlačenje postupka, proizvoljno neulaganje pravnog leka i sl.), zainteresovana lica bi mogla da ulože pritužbu na nepravilan rad nadzornom organu;

- javni tužilac je bio stranka i u isto vrijeme javni organ koji gonjenje vrši u javnom interesu. Zbog toga: 1) njegova je aktivnost usmjerena na postizanje pravilne i zakonite odluke i zakonitog postupanja uopšte, ne na postizanju nepovoljne odluke za okrivljenog u svakom slučaju. Kao državni organ koji učestvuje u postupku javni tužilac je bio dužan da pri utvrđivanju činjeničnog stanja ide na istinito i potpuno utvrđivanje činjenica koje su od važnosti za donošenje zakonite odluke, i da sa jednakom pažnjom ispituje i utvrđuje činjenice na teret i u korist okrivljenog;

- javni tužilac se kod pokretanja odnosno kod održavanja postupka u daljem toku opredjeljivao prema postojanju odnosno nepostojanju zakonskih uslova za vođenje postupka;

- javni tužilac je izjavljivao pravne lijekove (redovne i vanredne) samo ako bi našao da donesena odluka nije zasnovana na zakonu;

- teorijski, javni tužilac je imao pravo upotrebe pravnog lijeka i u korist okrivljenog;

- zbog toga što gonjenje javnog tužioca mora biti objektivno, bilo je moguće njegovo izuzeće;

- državni organi i sud, dužni su bili ukazivati pravnu pomoć javnom tužiocu. Javno tužilaštvo je bilo ovlašćeno da od državnih organa i radnih i drugih organizacija zahtijeva da mu dostave spise, kao i određena obavještenja koja su mu potrebna za preduzimanje radnji iz svoje nadležnosti;

odnos javnog tužioca i suda je bio odnos nezavisnih organa. Javni tužilac nije mogao izdavati naređenja sudu, koji je nezavisan i sudi po zakonu. Njegovo obraćanje sudu sastojalo se u stavljanju određenih prijedloga i zahtjeva, i eventualno davanju mišljenja i prijedloga po pitanjima (predmetima). Sud je bio obavezan da prijedloge i mišljenja javnog tužioca pribavi ako je to propisano zakonom. Javni tužilac je mogao svoje prijedloge i mišljenja davati i tamo gdje zakonom nije izrično propisano, a sud je mogao tražiti takav prijedlog i mišljenje i kad zakon posebno ne nalaže. Prijedlozi i mišljenja nisu vezali sud, ali je sud bio dužan da donese odluku po stavljenim prijedlozima;

- rad suda i rad javnog tužilaštva bio je potpuno odvojen. Javni tužilac nije mogao prisustvovati odlučivanju suda. Član javnog tužilaštva nije mogao kao zamjenik ući u sastav sudskog vijeća. Javno tužilaštvo nije imalo pravo nadzora nad radom suda. Obrnuto članovi javnog tužilaštva su bili potpuno nezavisni od suda, oni nisu mogli biti zamijenjeni osobljem suda ni onda kad je tužilaštvo sprečeno da vrši funkciju u pojedinom slučaju.

Iz dva potpuno suprotna razloga praktičnog reda (koji pored toga imaju i određeni politički značaj) istraga je morala biti dovoljna. Ako toga nema, javni tužilac bi ili proizvoljno odustao od gonjenja, da bi kasnije svoju odluku ispravljao zahtjevom za ponavljanje postupka (kad ga po zakonu može koristiti), odnosno zasniva svoju optužnicu na nedovoljnim podacima istrage sa rizikom da u postupku prigovora bude odbijena i postupak obustavljen, i on bude lišen mogućnosti da na glavnom pretresu iznese dalje

dokaze u prilog optužbe, ili isto tako proizvoljno izvodi okrivljenog pred sud, iako bi potpunija istraga dovela do obustave postupka, gdje dolazi do oslobađajuće presude, pošto okrivljeni ovakvim postupkom pretrpi neopravdanu i nepotrebnu štetu.

Međutim, način sprovođenja istrage sadržao je jednu stvarnu opasnost, ali sasvim druge vrste; opasnost da se istražni sudija ograniči na prosto registrovanje u procesnoj formi onoga što su otkrili organi unutrašnjih poslova, bez unošenja ikakvog intelektualnog napora da sam otkrije nove elemente analizom postojećeg materijala, i spostvenom aktivnošći doprinese utvrđivanju pravog stanja stvari (Vasiljević, 1977).

6 Zaključak

Može se zaključiti da je cijeli sudski postupak, u sudijskom konceptu istrage, bio vezan za određenu ličnost, za razliku od rada organa unutrašnjih poslova koji je prethodio krivičnom postupku, koji je vezan, zbog funkcija otkrivanja i pronalaženja okrivljenog, za krivično djelo.

Uslovi za pokretanje istrage bili su: postojanje osnovane sumnje da je određeno lice učinilo određeno krivično djelo.

Istraga nije bila nužna prelazna faza za optuženje. Istraga je izostajala u slučaju neposredne optužnice i u slučaju krivičnog djela učinjenog ili otkrivenog na samom glavnom pretresu. Za krivična djela koja se sude po skraćenom postupku, istraga je bila isključena. Istrage nije bilo ni u postupku prema maloljetnicima (zamjenjuje je pripremni postupak).

Istraga se sprovodila bez obzira na to da li se za krivično djelo goni po službenoj dužnosti (i da li je ovlašćeni tužilac javni tužilac ili oštećeni kao tužilac, odnosno da li se za to djelo goni po odobrenju), ili se goni po privatnoj tužbi.

Kao osnovni cilj istrage bilo je označeno prikupljanje dokaza i podataka da bi se moglo ocijeniti da li će tužilac podići optužnicu ili će se obustaviti postupak. Istrazi su dati međutim i drugi ciljevi koji se svode na obezbjeđivanje nesmetanog toka glavnog pretresa, ako do glavnog pretresa dođe, gdje spada prikupljanje dokaza za koje postoji opasnost da se neće moći ponoviti na glavnom pretresu ili bi njihovo izvođenje bilo skopčano sa teškoćama, i drugi dokazi čije se prikupljanje pokazuje cjelishodnim. Sa ovako određenim ciljem istrage određen je i njen obim. Istraga se obavljala u onom obimu koji je potreban, s obzirom na konkretan slučaj, da se taj cilj postigne, što je istražni sudija cijenio u svakom pojedinačnom slučaju, vodeći računa o potrebama cjelokupnog postupka, prethodnog i glavnog. Istraga nije trebala da bude ni potpuna ni sumarna, već svedena na ono što se u pojedinom slučaju pokazuje potrebnim, pri čemu odlučujuću ulogu igra složenost, a ne težina stvari. Istražni sudija je davao svoju ocjenu o dovoljnosti istrage kad treba da je završi, odnosno neslaganjem sa prijedlogom tužioca da se istraga dopuni i izazivanjem odluke vijeća. Istraga nije trebala da bude takva da se glavni pretres svede na prosto ponavljanje i provjeravanje materijala istrage (pravilno gledano glavni pretres se na to ne bi ni mogao svesti: kontradiktornost glavnog pretresa čini da se ti dokazi i kada se ponavljaju javljaju u sasvim novoj svjetlosti. No istraga nije mogla biti ni takva da zbog nedostatka onoga što je za tok glavnog pretresa neophodno, dovodi do razvlačenja, do čestog i višestrukog prekidanja ili odlaganja glavnog pretresa, i do lošeg presuđenja, uprkos pokušajima da se činjenice koje su po svojoj prirodi morale da se rasprave u istrazi, rasprave na glavnom pretresu.

7 Popis literature

- Bejatović, S. (2003). *Krivično procesno pravo*. Beograd: Savremena administracija.
- Brkić, S. (2015). Kritički osvrt na uređenje istrage u ZKP Srbije iz 2011. godine. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, str. 561.
- Grubač, M. (2002). *Krivično procesno pravo – posebni deo*. Beograd: Službeni glasnik.
- Milidragović, D. (2008). Kriminalistički i krivičnoprocesni aspekti osnova sumnje i osnovane sumnje u novom zakoniku o krivičnom postupku. *Nezbednost policija građani*, str. 106.
- Odluka Predsjedništva AVNOJ-a, od 3. februara 1945. godine, Službeni list FNRJ broj 1/45. Prečišćeni tekst Ustavnog zakona. (n.d.). Službeni glasnik Republike Srpske broj 21/92.
- Sijerčić-Čolić, H. (2003). *Rasprava o reformi u krivičnom pravosuđu i krivičnom zakonodavstvu BiH s posebnim osvrtom na novo krivično procesno pravo*. Zagreb: Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu.
- Sijerčić-Čolić, H. (2012). *Aktuelna pitanja krivičnog postupka u Bosni i Hercegovini, Aktuelna pitanja krivičnog zakonodavstva (normativni i praktični aspekt)*. Zlatibor: Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu.
- Simović, M. (2003). Krivični postupci u Bosni i Hercegovini (Zbirka krivičnih procesnih zakona Bosne i Hercegovine sa uvodnim kometarom i registrom pojmova). *Privredna štampa Sarajevo*, str. 28.
- Simović, M. (2007). *Krivično procesno pravo – drugo izmjenjeno i dopunjeno izdanje*. Banja Luka: Fakultet za bezbjednost i zaštitu.
- Simović, M. (2009). Pojednostavljene forme postupanja u krivičnom procesnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine (zakonska rješenja i iskustva u dosadašnjoj primjeni), Alternativne krivične sankcije i pojednostavljene forme postupanja. *Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu*, str. 195.
- Simović, M. (2012). Aktuelna pitanja materijalnog i procesnog krivičnog zakonodavstva: normativni i praktični aspekt.
- Vasiljević, T. (1977). *Komentar Zakona o krivičnom postupku*. Beograd: Službeni list SFRJ.
- Vasiljević, T. (1981). *Sistem krivičnog procesnog prava SFRJ*. Beograd: Savremena administracija.
- Vujović, D. (1991). *Osnovi krivičnog procesnog prava*. Beograd-Zemun: Viša škola unutrašnjih poslova.
- Sistem krivičnog procesnog prava SFRJ*. (1981). Beograd: Savremena administracija.
- Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine*, („Službeni glasnik BiH“ br. 3/2003, 36/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 76/2006, 29/2007, 32/2007, 53/2007, 76/2007, 15/2008 i 58/2008)
- Zakon o krivičnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine*, („Službeni glasnik Brčko Distrikt BiH“ br. 10/2003, 48/2004, 6/2005, 12/2007, 14/2007, 21/2007, 2/2008, 17/2009; prečišćen tekst 44/2010)
- Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske* („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 100/09)
- Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske*, („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 53/12)
- Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske*, (Službeni glasnik RS“ br. 50/2003, 111/2004, 115/2004, 29/2007, 68/2007, 119/2008, 55/2009, 80/2009, 88/2009, 92/2009, 100/2009; prečišćen tekst 53/2012)
- Zakon o krivičnom postupku SFRJ*, („Službeni list SFRJ“ broj 4/77)

Katić, M. i Marković, G. (2018). Karakteristike modela istrage sa akcentom na krivične istrage u Bosni i Hercegovini u periodu prije reforme pravosuđa iz 2003. godine. *Anali poslovne ekonomije*, br. 19, str. 59 - 73.

Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, („Službene novine Federacije BiH“ br. 35/2003, 56/2003, 78/2004, 28/2005, 55/2006, 53/2007, 9/2009, 12/2010)

Zakon o krivičnom postupku FNRJ, donijet 12. oktobra 1948. godine („Službeni list FNRJ“ broj 97/48)

Zakonik o krivičnom postupku FNRJ, od 10. septembra 1953. godine, („Službeni list FNRJ“ broj 40/53)